

E-könyvészet ...

E-könyvészet : A digitális könyvkultúra alapvonásai / Kerekes Pál, Kiszl Péter, Takács Dániel . – Budapest, Kossuth Kiadó, 2013. – 310 p. Bibliográfia ISBN 978-963-28-4378-0

Az e-könyvek témájában manapság egymást érik a konferenciák, workshopok, műhelybeszélgetések. A Google az „e-könyv” keresőszóra húsz másodperc alatt 1 780 000 találatot dob fel, és számtalan nyomtatott kiadvány is folyamatosan foglalkozik a témával, tehát olvasó ember legyen a talpán, aki képet akar alkotni arról, hogy hogyan is áll ma éppen a világ az elektronikus olvasnivaló terén. Az odafigyelés szükségessége vitathatatlan, hiszen az olvasás, az információhoz jutás világa változóban van. Jellemző adat, hogy az *Amazon*, a világ legjelentősebb online könyvruházója jelentése szerint az elektronikus könyv eladásai már 2011-ben meghaladták a print eladások számát!

Az „E-könyvészet – A digitális kultúra alapvonásai” című könyv szerzői ebben az eligazodásban akarnak segíteni nekünk. Munkájuk alapján a lehető legszélesebb körben áttekinthetjük az e-könyvek kérdéskörét a kapcsolódó fogalmak definiálásától kezdve a kialakulásuk története, a tartalmi és formai megjelenés, az elérés módjai, a kapcsolódó eszközök, a létrehozást, kiadást, forgalmazást működtető üzleti környezet és a jogi szabályozás elemzésén keresztül egészen a bibliofília e-változatának megfogalmazásáig.

A szerzők az *ELTE BTK* munkatársai: *dr. Kiszl Péter*, könyvtáros és közgazdász végzettségű egyetemi docens, a *Könyvtár- és Információtudományi Intézet* igazgatója, az üzleti információszolgáltatás szakértője, *dr. Kerekes Pál*, címzetes egyetemi docens, e-közigazgatás és e-könyvkutató, informatikai szakíró, valamint *Takács Dániel*, a *Budapesti Ügyvédi Kamara* szolgáltatási igazgatója, az „Élet és Könyvtár” című szakblog szerkesztője, s közreműködött a kiadásban *Fodor János* (lektor), *Vass Anna Johanna* (olvasószerkesztő) és *Patkósné Tóth Zsuzsanna* (munkatárs) is.

A szerzők alaposan körüljárták a témát, közel 100 tételes irodalomjegyzékük mutatja, hogy megismerték és összevetették a téma legfontosabb

szakértőinek véleményét, látásmódját, megállapításait, és elemzésüket számtalan üzleti adattal, statisztikával támasztják alá.

A magyar e-könyvkereskedelem helyzetét nemzetközi kontextusba helyezve jól látható, hogy nálunk az e-könyvek vásárlása egyelőre csak a szokásos fáziskéséssel terjed. A könyv megállapítása szerint a regisztrált forgalom még a teljes könyvforgalom 1%-át sem éri el, miközben Európa más országában már a 10%-ot közelíti vagy esetleg túl is szárnyalja. Viszont egészen más a helyzet az e-könyvek valódi használatát vizsgálva – a fellelhető becslések és nemzetközi adatok alapján a teljes olvasás arányait tekintve az e-könyvek hányada már eléri a 25-30%-ot! Köszönhető ez a nagy nemzetközi globális könyváruháznaknál gyakran rendkívül olcsón és nagyon egyszerű módon letölthető e-tartalomnak, a könyvtári és egyéb, például kiadói kezdeményezésű, szabad elérésű forrásokhoz való aránylag nyitott hozzáférésnek, és persze az illegális letöltések beláthatatlan, de kétségkívül vonzó lehetőségeinek.

Látható tehát, hogy olyan piaccal kell számolni, amely a tartalom és az olvasásra alkalmas eszközök – PC vagy notebook, tablet vagy iPad, okostévé, okostelefon és persze a kifejezetten erre a célra fejlesztett és forgalmazott e-könyvolvasó (e-reader) – innovációjával, nagyobb és olcsóbb elterjedésével szinte felmérhetetlen fejlődés előtt áll. Érdekes, hogy a vizsgált számok az eszközök tekintetében világszerte egyre inkább a tabletes használat bővülését mutatják, még akkor is, ha a könyvolvasók az e-Inktechnológiát alkalmazva jelenleg alkalmasabbak a hosszú távú olvasásra. Maga a könyv egyébként nem mutatja be részletesen a legismertebb e-könyvolvasó készülékeket, de a könyv mellékletét képezi egy katalógus, amely összehasonlítja a Magyarországon jelenleg forgalmazott termékeket.

Eloolvasva az új e-könyves fogalmak (e-book, e-könyv, elektronikus könyv, digitális könyv, okos könyv, intelligens könyv, média-könyv stb.) meghatározásait – amit tovább árnyalnak az olvasók és a kiadók, forgalmazók értelmezésbeli különbségei –, jóval pontosabban tudjuk érzékelni a nagyon finom határt, amely a formára és a tartalomra vonatkozó megnevezések között húzódik.

Hiánypótlónak tekinthető az e-könyv történetével foglalkozó fejezet, amely még a számítógépek előtti időkhöz visszanyúlva hívja fel a figyelmet azokra a korai elképzelésekre, ötletekre, eseményekre,

amelyek előhangjai voltak annak a gondolatnak, hogy könnyen, gyorsan, egyszerűen, és lehetőleg mindenki számára olcsón legyenek hozzáférhetőek a könyvek olyan hozzáadott kényelmi értékekkel, mint az automatikus tárgymutató, jó kereshetőség, jegyzetelhetőség, azonnali hozzáférés kiegészítő tartalmakhoz, szótárakhoz, lexikonokhoz. Kiemeli a magyar e-könyvfejlődés jelentősebb állomásait is, az *Arcanum*, a *JATE*, a *MEK*, a *Typotex*, az *Athenaeum* kivételes szerepét a hazai fejlesztésekben.

A hazai szolgáltatókkal részletesen foglalkozik az e-könyvek lelőhelyeit felsorakoztató fejezet is, amely részletesen bemutatja az ingyenes hozzáférést szolgáltató intézményeket (*MEK*, *EPA*, *Digitális Képtárház*, *Magyar Digitális Képkönyvtár*, *DIA*, *Digitális Tankönyvtár*, a *MANDA* egyik elődje-ként tekinthető *NDA*, maga a *MANDA* és az *Europeana*), a különböző könyvtári kezdeményezéseket és a globális e-könyvportálokat. Részletesen foglalkozik a megvásárolható e-könyvek kategóriájával, elemzi az online könyvkereskedelem szerkezetét a forgalmazási rendszer, a fizetés és a szállítás módjai, a forgalmazott tartalom és a kiadók gyakorlatai szerint. Itt is új értelmezésekkel találkozunk: self-publishing, könyvkeletkeztetés, user experience, self-editing... – az elektronikus könyvkultúra új jelenségei.

A számunkra egyik legfontosabb fejezet az e-könyvek könyvtári kölcsönzésének lehetőségeivel, megoldásaival foglalkozik. Alapvetően két kölcsönzési modell működik: eszközkölcsönzés, illetve tartalomkölcsönzés (a szöveg mellett hang-, kép-, videoállomány is). A második esetben a könyvet nem kell a kölcsönzési idő lejártakor visszavinni, a tartalomhoz való hozzáférés határidőre megszűnik. A könyvtári szervezetek nyújtotta kölcsönzési szolgáltatások mellett a nagy nemzetközi e-könyvolvasó forgalmazók is foglalkoznak tartalomkölcsönzéssel, de igen nagy korlátozással. Ebben a fejezetben olvashatunk még a magyarországi könyvtárak e-könyvaktivitásának két fő irányáról (megőrzés, archiválás, illetve kölcsönzés) is. Az e-könyvkölcsönzés hazai rendszerének elméleti kereteit az OSZK ELDORA-DO nevű projektjének keretein belül készítik elő.

A legnagyobb problémát itt a szerzői jogok megfelelő kezelése okozza, illetve az e-könyvek másolásvédelme. Alapvetően kétféle másolásvédelem létezik: a hard DRM, ami eszközhöz kötött megosztás, amikor a tartalom hozzáférését és kezelését szoftveresen szabályozzák, míg a puha DRM ezzel szemben fizikailag megadja a lehetőséget

akár a jogosulatlan használatra is, ugyanakkor valamilyen formában, vízjellel vagy a metaadatok kitöltésével ellenőrizhetővé teszi, hogy a tartalom vásárlója mennyire tartotta be az adott ország jogi szabályozásának előírásait. De ahogyan a szerző is megállapítja: „az e-könyv léte és népszerűsége már régen nem a technológián, hanem a birtoklás és ellenőrzés, valamint a fogyasztói magatartás kérdésén múlik. Az e-könyv kölcsönözhetőségének megteremtése kiadói és könyvtári érdek...”. (p. 192.)

Érdekes fejezet tárgyalja az e-könyv határterületeit: a hangoskönyvet, a gépi felolvasás megoldásait, a videokönyvet, sőt, a számítógépet mint a művészi tipográfiai alkotás eszközeit. Itt említik az igény szerint nyomtatást is: a „Print on Demand”-ot (POD), amely a mű elektronikus fájlban rendelkezésre bocsátott verziója alapján készített egyedi példányszámú nyomtatását jelenti – akár egyetlen kötetként is. Ehhez hasonló szolgáltatás az „E-book on Demand” (EOD), amely a korlátozottan hozzáférhető régi könyvek (pl. ősnymtatványok) digitalizálását és ezen keresztül szélesebb körű hozzáférhetőségét jelenti.

A továbbiakban a szerzők olyan témakörökkel is foglalkoznak, amelyek – bár túlmutatnak az eddig tárgyalt témákon – de kapcsolódnak az e-könyv kultúrájához. Az e-bibliofilek nemcsak szeretik a szép e-könyveket, de gyűjtik is – „a könyv nemcsak mint tárgy kap szerepet, hanem tematizálójává válik a közösségi képmegosztóknak. Naponta keletkeznek újabb és újabb site-ok, ame-

lyek középpontja a könyv, de nem mint tartalom, hanem mint használati tárgy, mint környezet-meghatározó kulturális elem.” (p. 264.)

A záró fejezet frappáns „tíz pontos” összefoglalók formájában tárgyalja az ügyfélélmény felől megközelítve az e-tartalommal, az olvasási technikával és az olvasó eszközökkel kapcsolatos impressziókat, és a könyv végén az irodalomjegyzéken kívül nagyon hasznos linkgyűjteményt, terminológiai és statisztikai mellékletet talál az, aki még mélyebben el akar merülni a témában. A http://lis.elte.hu/KONYVTAR/e-konyveszet/infografika_e-konyveszet.pdf címen egy jól áttekinthető infografikában is elérhetők a legfontosabb adatok.

A könyv bemutatója 2014. február 27-én a *Centrál Kávéházban* zajlott, ahol a szerzőkön túl *Kocsis András Sándor*, a *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének* elnöke, a *Kossuth Kiadó Zrt.* elnök-vezérigazgatója is méltatta a mű hiánypótló szerepét, „korszakalkotó jelentőségét a hazai szakirodalmi kínálatban” (<http://elte-lis.blogspot.hu/2014/03/konyvbemutato-centralban-e-konyveszet.html>).

A kötetet az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézete adta ki a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával, és természetesen megvásárolható e-formátumban is ☺!

Kóródy Judit
(Telekom)